

WANDEL - EN FIETSGIDS

Provinciedomein de Kemmelberg

- █ geologie
- █ geschiedenis
- █ flora
- █ fauna
- █ recreatie

Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven

Kwaliteit. Het zit in ons.

Een getuigenheuvel met een top van ijzerzandsteen

De Kemmelberg is met zijn 156 m de hoogste “top” van Vlaanderen, als we geen rekening houden met “de Voerstreek”. Het is een getuigenheuvel die zo’n 55 en 35 miljoen jaar geleden ontstond. Ons land was toen integraal door de zee overspoeld, enkel de hoogste toppen van de Ardennen staken er boven uit. In eerste instantie werd een immense kleilaag van 100 à 120 m dik afgezet, het leperiaan. Vervolgens overspoelde de zee de streek

en zette klei en zand af. Het verschil in afzetting van klei of zand is een gevolg van het zeetype : ondiep, diep, rustig, woelig, ... Veel later lag het huidige Heuvelland aan de kust. De zand- en grindbanken in deze kustzone kwamen geregeld boven water te liggen. Door oxidatie van het sterk ijzerhoudend zand gingen de silexkeien aaneenkitten. Zo ontstond een vast, resistent gesteente : het Diestiaan, waarvan de dikte schommelt tussen 25 m en 30 m. We treffen het aan vanaf een hoogte van 130 m, dus op de heuveltoppen zelf. Het was dit harde Diestiaan dat de latere erosie van de heuvels belette en ze als getuigenheuvels in het landschap boetseerde. In de middeleeuwen werd de bruine zandsteen als bouw materiaal ontgonnen; een goed bewaard

voorbeeld is de ijzerzandstenen toren van de Westouterse kerk en van de Sint-Pieterskerk te Ieper.

Na deze kustperiode daalde de zeespiegel gevoelig en boetseerde het afstromend water het landschap. Tijdens de ijstijden, toen zelfs de Noordzee droog lag, voerde de wind lichtere bodemdeeltjes uit het Noordzeebekken aan. Het zwaardere zandleem werd lager afgezet dan het lichtere leem, dat we op de flanken en toppen van de heuvels vinden.

Zand, klei en bronnen

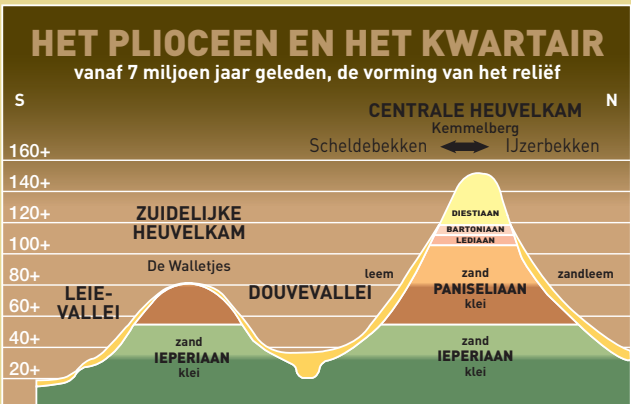
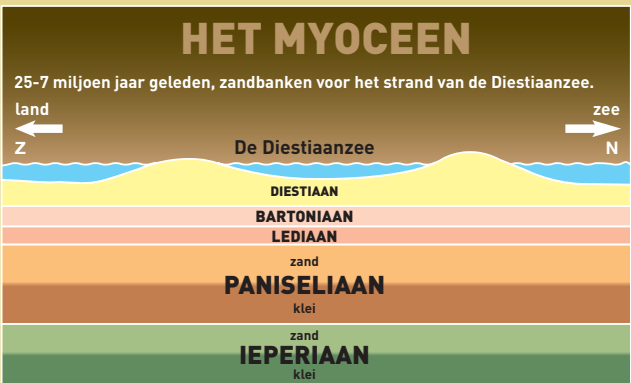
De Kimmelberg en de andere heuvels zijn dus opgebouwd uit opeenvolgende lagen zand en klei. De kleilagen op 120 m, en 85 m, zijn ondoorlaatbaar. Regenwater dat door de zandige lagen insijpelt, geraakt er niet door. Het zoekt een uitweg in horizontale richting en komt uiteindelijk als bronwater aan de oppervlakte. Deze bronnen die zich plaatselijk tot beekjes verenigen, schuren de heuvelflank uit en boetseren amfitheatervormige bronvalleitjes of dalhoofden. Op dergelijke plaatsen vindt men veelal bronbosjes met een eigen flora. De hoogste bronnen zijn meestal tijdelijk. Belangrijker zijn de laagste permanente bronnen. We vinden ze rond de hoogtelijn van 80 à 90 m.

Drie bergen in een hele rij

De Kimmelberg behoort tot een west-oost georiënteerde heuvelkam waarvan de Casselberg, de Catsberg en de Zwarte berg in Frankrijk en de Vidaigneberg, de Rode berg, de Scherpeberg en de Wijtschateberg in Vlaanderen deel uitmaken. Deze Diestiaanse heuvelrij vinden we in noordoostelijk richting terug tussen Leie en Schelde ten zuiden van Kortrijk. Voorbij de Schelde gaat ze over de "Vlaamse Ardennen", naar de heuvels in het Brabantse Hageland tot in de Limburgse gemeente Paal. De Kimmelberg ligt wat los van de heuvelrij Catsberg, Zwarte berg, Vidaigneberg, Rode berg en Scherpeberg. De Kimmelberg

lag namelijk in de tijd dat hij nog een grote zandbank in de zee vormde, ruimtelijk gescheiden van een nog grotere zandbank. Het was deze laatste die het ontstaan gaf aan de rij Catsberg-Scherpeberg.

Bij een tocht rond de Kemmelberg kunnen we drie afzonderlijke toppen onderscheiden. Als we vanaf Kemmel-dorp eerst naar het zuiden wandelen en vervolgens naar het noorden, dan vinden we aan de achterkant van de eigenlijke heuveltop de Monteberg (132 m). Keren we daarna op de noordelijke kant naar Kemmel terug, dan zien we de Letteberg (97 m) tegenaan de dorpsrand liggen.

Kelten, Romeinen en Franken

Van 450 tot 300 vóór Christus was de top van de Kemmelberg een Keltische vesting. Op de afgevlakte hoogte lag een versterkt kamp van 375 m lang en 95 m breed. De toenmalige aristocratie betrok dit bolwerk. De heuveltop symboliseerde de macht van de leiders over hun onderdanen. Van hieruit controleerden ze een uitgestrekt territorium. Tijdens opgravingen werden sporen van wallen, grachten en palissaden aangetroffen en werd o.m. versierd aardewerk, sieraden, juwelen, en een wagenaspin opgegraven. In het labyrint (Dries 29 te Kemmel) loopt een permanente tentoonstelling over deze Keltische vesting.

Ook in de Romeinse tijd was de Kemmelberg vermoedelijk een strategische plaats die al dan niet permanent bewoond werd.

De Romeinse heerbaan "Cassel-Doornik", die over Nieuwkerke, Wulvergem en Mesen liep, lag ten noorden van de Kemmelberg. De naam "Kemmel" zou trouwens afgeleid zijn van het Latijnse "cumulus" en het Frankische "camila", wat "heuvel" of "top" betekent.

Het driehoekige dorpsplein van Kemmel, de Dries, is een relict van de Frankische tijd. In tegenstelling tot de oudere woonsites, vestigden de Franken zich aan de voet van de Kemmelberg.

Om en rond de middeleeuwen

In oude geschriften vinden we de naam "Kemlin" een eerste maal terug in 961. Het was een ondergeschikt leen in de kasselrij Waasten. In de 15e en de 16e eeuw kende het dorp zijn eigen lakenproductie. In de streek was Nieuwkerke echter het belangrijkste textielcentrum. Kemmel was gespecialiseerd in het weven van "baai", een dik, grof-wollen weefsel. De geuzenrebellie tijdens de tweede helft van de 16e eeuw ontstond grotendeels in het Heuvelland, en Kemmel deelde in de brokken : het kasteel en een groot deel van het dorp werden verwoest. In 1622 werd het kasteel heropgebouwd.

Gerestaureerde Britse bunkers tegenaan de Letteberg

Het landschap van de Kemmelberg wijzigde weinig tijdens deze periode. We vinden het afgebeeld op de Kabinetskaart van Graaf de Ferraris (1720-1775) als een bosrijk landschap met boerderijen, boomgaarden, weiden en akkers. Het landschap was bijzonder kleinschalig door de vele hagen en bomenrijen die de percelen en de wegen afgrenzen.

Naar de Kemmelberg voor de Eerste Wereldoorlog

Kemmel en de Kemmelberg hadden voor de Eerste Wereldoorlog een en ander te bieden. Op de top van de berg stond een sierlijke uitkijktoren en in een kooi eronder zat een beer. Een eind verder, in de richting van Dranouter, lag de landelijke herberg "Au Belle Vue". Vanop de uitkijktoren kon men in alle richtingen kijken. Het bos op de Kemmelberg bestond immers hoofdzakelijk uit hakhout. Enkel langs de wegen en op gemakkelijk te bereiken plaatsen stonden er hoge bomen. Een houten graanmolen sierde zowel de Monte- als de Letteberg. In Kemmel-dorp vonden de dorstigen op meerdere plaatsen laving. Een doolhof was er de hoofdattractie.

Vanaf de Polka te Kemmel reed een tram naar Ieper of Waasten. Veelal viel de tocht naar Kemmel nogal lang uit en moest men er overnachten. Hotel de Lobel en hotel Petit Ypres boden de nodige accommodatie.

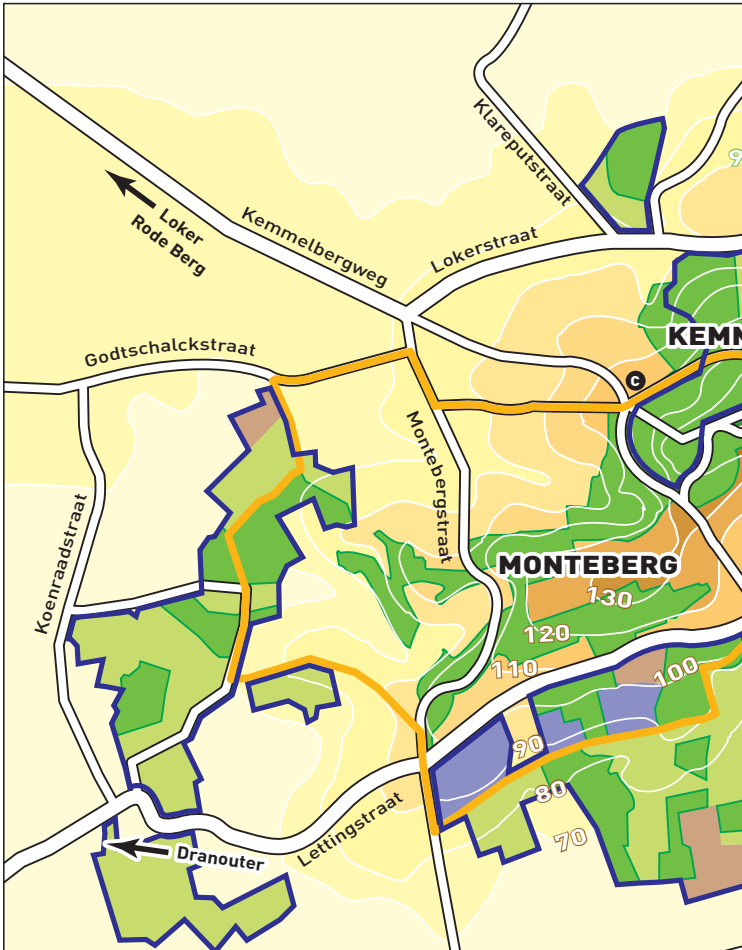
De Eerste Wereldoorlog

De pret werd verstoord toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Opnieuw was de Kemmelberg van uitzonderlijk strategisch belang. Generaal Foch, de geallieerde opperbevelhebber, omschreef de Kemmelberg als "het oog van Vlaanderen". De berg lag in de Britse sector van het front. Bijna heel de oorlog lang bleef hij in handen van de geallieerden. In maart 1918 werd aan het westelijk front het Ludendorff-offensief gelanceerd. In de omgeving van Amiens werden in korte tijd twee geallieerde divisies uitgeschakeld, zodat de Britten in allerijl het ontstane gat moesten dichten. Daardoor was de Britse sector rond de Kemmelberg verzwakt en liet generaal Foch verschillende Franse divisies naar het noorden overkomen. Op 25 april werd "de slag van de Kemmelberg" ingezet. Op korte tijd veroverden de Duitsers de Kemmelberg volledig. Hun aanval bleef wel steken aan de voet van de Rode Berg, de Zwarte Berg en de Scherpeberg. Met Amerikaanse hulp heroverden de geallieerden in september de Kemmelberg. De verbeterde strijd kostte om en bij 200.000 soldaten, waarvan minstens 82.000 Fransen.

Na de oorlog was het verwoeste Kemmel en de Kemmelberg al even desolaat als de hele frontlinie. Op de Kemmelberg was de bodemlaag grondig omgewoeld, wat het latere archeologisch onderzoek bemoeilijkte. Het kasteel, dat vroeger ten noorden van de Reningelststraat lag, werd door een villa vervangen en aan de andere kant van het dorp bouwde baron Jacques Bruneel de la Warande in 1925 het kasteel "de Warande" temidden een prachtig park in Engelse landschapsstijl. Momenteel is daar het gemeentehuis van Heuvelland gevestigd. Ook het dorp werd volledig heropgebouwd. De Kemmelberg beboste men opnieuw. Het huidige bomenbestand is dus niet ouder dan ongeveer 90 jaar.

Een commandobunker uit 1953

Na de Tweede Wereldoorlog begon de Koude Oorlog tussen de NAVO en het Warschaupact. Op de zuidflank van de Kemmelberg werd een grote bunker (18m diep en meet 30m op 30m) onder de

- K** kasteel
- C** cafetaria
- H** hotel
- J** jeugdverblijfcentrum
- i** vvv infokantoor, museum
- D** Dries

90	hoogtelijn	bos
hoofdweg		boomgaard
secundaire weg		wijngaard
Kemmelbergwandeling		weiland
grens provinciedomein		akker
water		

grond gebouwd en rond 1953 in gebruik genomen. Eerst vond enkel de luchtmacht er een veilig onderkomen, later werd er plaats gemaakt voor de andere strijdmachten. Bij een aanval van het Warschaupact konden de Belgische strijdmachten hun acties in deze commandobunker op elkaar afstemmen. Na het uiteenvallen van het Warschaupact kwam deze unieke bunker leeg te staan. Rond 2006 werd de bunker uitgekozen om er een museum over de Koude Oorlog in onder te brengen en zo toegankelijk te maken voor recreant en toerist. De openstelling is gepland in 2009.

Recente ontwikkelingen

Vooraf in de jaren vijftig namen toerisme en recreatie een hoge vlucht in het Heuvelland, ook rond de Kemmelberg. Meerdere hotels, een jeugdheem en een camping herbergen er de verblijfsrecreanten. Bij mooi weer komen dagjesmensen massaal naar "de bergen". Door de grote belangstelling voor de Kemmelberg kwam er meer bebouwing op de berg en zijn flanken, een grotere spreiding van het paden- en wegennet, overbetreding, bodemerosie en het tenietgaan van de kruidenlaag in het bos. Bescherming van de waarde van de Kemmelberg kwam er door de erkenning van de top en bronbossen als natuur- en parkgebied. De bergflanken werden ecologisch waardevol landbouwgebied op het gewestplan. O.m. projecten voor vakantiedorpen op de Monteberg en in het Warandepark werden daardoor tegengehouden. De klassering in 1979 als landschap van de Kemmel- en Monteberg zorgde voor een nog betere bescherming. In februari 2005 werd de bescherming van de Kemmelberg fors uitgebreid tot meer dan 700 ha. De vzw Stichting Kemmelberg waarin de gemeente, de dienst voor het Gewest, de eigenaars en de gebruikers vertegenwoordigd zijn, zorgde voor de begeleiding van de recreanten via publicaties, informatieborden en zelfs afsluiting van erosiegevoelige bospercelen. De aankoop in 1995 van iets meer dan 21 ha van de Kemmelberg door het West-Vlaamse provinciebestuur betekende de aanzet voor een nieuw provinciedomein. Begin 2009 omvat het domein meer dan 110 ha. De recentste aankoop was het Warandepark. De gemeente Heuvelland kocht het kasteel-gemeentehuis en omgeving, de provincie de beboste gedeelten en een deel van de weiden.

Beuk en haagbeuk

Beide inheemse boomsoorten groeien op de Kommelberg. Hoewel hun Nederlandse naam een zekere verwantschap laat vermoeden, brengt de wetenschap hen in twee afzonderlijke families onder: de beukachtigen voor de beuk, en de berkachtigen voor de haagbeuk.

De beuk is een grote boom, met een gladde schors en gaafrandig, eivormig, gegolfd blad. Zijn vrucht is een bolster, waarin twee nootjes zitten. De haagbeuk is een wat kleinere boom, met eveneens een gladde schors, maar met een meestal gegolfde stam.

Het blad van de haagbeuk is dubbel gezaagd en de nerven liggen a.h.w. in het blad verzonken. De vruchten zijn gevleugelde nootjes.

Waar de beuk vooral een bosvormende soort is, die hoog in het bos groeit, tref je haagbeuk vooral aan als begeleider van bv. een eikenbos. De beuk is een dominante heerser die weinig of geen ondergroei toelaat, de haagbeuk daarentegen stelt zich tevreden met een ondergeschikte rol, in de onderetage.

Beide soorten worden ook als haag aangeplant. Vermits de haagbeuk sneller groeit, vormt hij binnen kortere tijd een mooie, dicht-gesloten haag. Precies door die snelle groei moet hij ook vaker gesnoeid worden.

Tamme kastanje

De tamme kastanje werd hier aangeplant omdat hij goed op zandige grond groeit en zich gemakkelijk als hakhout laat behandelen. Het is een uit Zuid-

Europa afkomstige soort die wegens zijn hout en vruchten geliefd wordt. Uit het hout, dat veel op eikenhout lijkt, maakt men meubelen, parket, plankenvloer, doodskisten, enz. ... Dunnere sortimenten zijn uitermate geschikt voor allerhande palen. Kastanjarahout is immers hard en duurzaam. De vruchten, de alom bekende kastanjes, worden zowel vers als gepoft gegeten. Ze vormen een erg belangrijk basisvoedsel voor bosdieren : Vlaamse gaai, specht, knaagdieren, ...

Wilde hyacint

Hét symbool: de wilde hyacint

De wilde hyacint is een wat late voorjaarsbloeiër. Als zij bloeit is het lentebos op zijn mooist. Een welriekend blauw tapijt siert dan de bosbodem. De hyacint groeit best in leemgrond en op een watervoerende kleilaag. Op de Kemmelberg vindt men haar bv. niet op de zandige top, maar wel op de hellingen. Zij verdraagt ook geen betreding. Op bepaalde plaatsen die voor het publiek afgesloten werden, komt hij langzaam terug. Het is verboden de plant te plukken. Dit heeft trouwens weinig zin: de bloempjes verwelken snel.

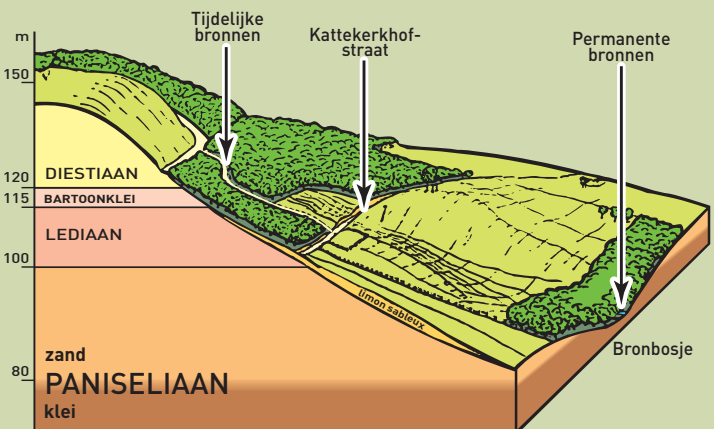
Bloeiende bronbosjes en holle wegen

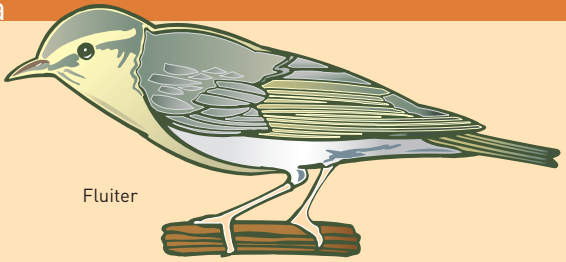
De bronbosjes op de heuvelflank bezitten een erg waardevolle,

specifieke flora. Soorten die we er kunnen aantreffen zijn de **pinksterbloem**, de **moeraszegge**, **moerasspirea**, de **gele lis**, de **kattenstaart**, de **watermunt**, de **wederik**, het **moerasvergeet-mijnietje**, de **beekpunge** ... Ook zeldzame soorten als het **goudveil**, het **muskuskruid**, de **dotterbloem** en de **hangende zegge** fleuren hier de lente op.

Holle wegen ontstaan op hellingen door erosie van eeuwenoude karrensporen. Hun bermen kenmerken zich door een struiklaag

met o.m. **sleedoorn**, **hulst**, **eenstijlige meidoorn**, **vlier** en typische kruiden als de **dagkoekoeksbloem**, het **zevenblad**, de **haagwinde**, de **grootbloemuur**, de **hondsdrif** ... Holle wegen omvatten vaak een zeer wisselende vegetatie, naargelang de bezonning : naar het zuiden georiënteerde taluds zijn vaak erg gevarieerd en bloemrijk, schaduwrijke bermen laten soms enkel **eikvarens** en mossen toe. De bomen en struiken langs holle wegen getuigen vaak nog van de oorspronkelijke beplanting vóór de Eerste Wereldoorlog. Hier en daar overleefden oude stronken het oorlogsgeweld.

De houtduif en de zomertortel

De **houtduif** is onze algemeenste duif. Zij voelt zich zowel thuis in bossen, grote tuinen als stadsparken. Boomvruchten, zaden, granen enz.... staan op haar vegetarisch menu. In de winter vormen klimopbessen haar lievelingskostje. Haar koerende zang stelt niet veel voor : het gaat van koe-koé-roe, koe-koe. Ook het nest is simpel ingericht : op elkaar gestapelde takjes waarop eerst twee eieren en later evenveel jongen liggen.

De **zomertortel** is een kleine, maar erg mooie duif. Ze leeft op de flanken van de berg tussen de struikachtige ondergroei. Daar kan men ook haar typisch ronkend geluid horen : roer-r-r.

De koekoek

De **koekoek** bekommert zich helemaal niet om een nest. Met plezier staat hij zijn jong af aan anderen. Hij specialiseert zich daarvoor op bepaalde zangvogels als de **heggenmus**, de **roodborst**, de **kleine karekiet** .... Terwijl die tijdens het leggen het nest verlaten, is mevrouw koekoek er als de bliksem bij om er haar ei te deponeren. Als de eieren kippen, werpt het koekoeksjong de zangvogeljongen uit het nest. De drang van de ouders om in een open bek voedsel te stoppen is zo groot dat ze het verschil niet merken en plichtsgetrouw een veel groter koekoeksjong opvoeden.

Akkervogels hebben het moeilijk

Op onze huidige akkers worden er nog weinig granen geteeld, onkruiden staan er bijna niet meer tussen en na de oogst blijft er niet veel achter. Daarenboven is het huidige landschap grootschaliger en zijn hagen, bomen en bomenrijen grotendeels verdwenen.

Typische akkervogels krijgen het steeds moeilijker. Vandaar dat de Provincie op de flanken van de Kemmelberg inspanningen levert om het hen naar hun zin te maken. Aanplantingen zorgen opnieuw voor een kleinschalig landschap. Daarnaast planten we boomgaarden met hoogstammige appelaars en zaaien we enkele akkers met graan en kruiden in.

De **geelgors** is één van de akkervogels die het moeilijk heeft. In West-Vlaanderen houdt hij tot nu toe stand in het Heuvelland. Het is een soort die geholpen wordt door de aanleg van deze speciale akkers. Andere graanetende soorten, die het niet gemakkelijk hebben, genieten er ook van: de **grauwe gors**, de **rietgors**, de **vink**, de **ringmus**, de **patrijs**, de **groenling**...

Een verborgen kleinood: de sleedoornpage

Het kleinschalige landschap van het Heuvelland, zoals we het rond de Kemmelberg vinden, vormt één van de laatste biotopen van de sleedoornpage in West-Vlaanderen. Dit vanaf begin augustus vliegend vlindertje laat zich niet gemakkelijk zien. Bloemennectar

heeft hij niet van doen, hij voedt zich hoofdzakelijk met honingdauw. Veelal zoekt hij daarvoor de boomkruinen op. Het vrouwtje komt wel wat lager om eitjes op sleedoorn af te zetten. De aanwezigheid van de sleedoornpage wordt meestal vastgesteld door waarnemingen van eitjes of rupsen.

Houtduif

Sperwer

Wandelen

De Kemmelberg en zijn omgeving is uitermate geschikt om te wandelen. De landschappelijke afwisseling is er op korte afstand voldoende groot en de panorama's onderweg (met zicht op de kustlijn bij helder weer!) laten zich het best al stappend bewonderen. De ideale plaats om een tocht te starten is de Dries in het centrum van Kemmel. Via het Warandepark en de Kattekerkhofstraat bereik je dan de top.

Rondom de Kemmelberg wandelen kun je via het wandelpad dat door Westtoer werd uitgewerkt en beschreven; Het pad start aan het gemeentehuis van Heuvelland (Warandepark) en via de zuidflank wandel je door jonge bossen boomgaarden en wijngaarden. Daarna verken je de Monteberg en stijgt je naar boven tot de Frans soldatenbegraafplaats. Vandaar leidt de Lokerdreef je naar de Kattekerkhofstraat, het speelbos en daarna terug tot het vertrekpunt.

Een alternatief voor het Kemmelbergpad is gebruik te maken van het wandelnetwerk Heuvelland. Dit knooppuntensysteem met nummers biedt 100 km wandelplezier in de West-Vlaamse heuvels maar ook net over de grens. De netwerkkaart laat de wandelaar toe à la carte een eigen route uit te stippelen. Je kunt beide en andere wandelroute verkrijgen op het VVWkantoor te Kemmel, op de website van Westtoer en op andere toeristische instapplaatsen.

Fietsen

De beklimming van de Kemmelberg is een uitdaging voor elke fietser. Zelfs met de kleinste versnelling vergt het heel wat inspanning om de kasseiweg naar de top te overwinnen. Bijna elke grote wielervedstrijd, die West-Vlaanderen aandoet, plaatst de Kemmelberg op zijn parcours. Klassiekers zijn Gent-Wevelgem en de driedaagse van De Panne.

De door het provinciebestuur bewegwijzerde en door de Westtoer beschreven West-Vlaamse Bergenroute start in Kemmel. Het 45 km lange traject loopt o.a. langs de Kemmel- en Rode berg, het taalgrensstadje Mesen en het provinciedomein de Palingbeek. Het fietsnetwerk laat een individuele verkenning van het Heuvelland, en zelfs van heel de Westhoek en West-Vlaanderen toe. Ook de mountainbiker komt in Heuvelland aan zijn trekken. Het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels stippelde een vijftal bewegwijzerde tochten uit. Fietsen kunnen gehuurd worden bij de VVW Heuvelland (057 45 04 55), in de Lork te Kemmel (057 44 59 70), bij het hotel Belfort te Poperinge (057 33 88 88), bij Tomacc-bike te Poperinge (057 33 66 25), bij huurfiets Watou (0473 36 06 62) en in het station van Leper (056 26 35 40)

Horeca: voor elk wat wils

Na of tijdens een aangename wandeling of fikse fietstocht kan men zowat overal op en rond de Kemmelberg terecht voor een natje en

een droogje. Voor diegenen die wat meer verlangen is het Labyrint te Kemmel-dorp een aanrader. Het Keltenmuseum, een kunstgalerie met tijdelijke tentoonstellingen en de doolhof vormen er de attracties. De restaurant-cafetaria Belvédère op de berg bezit een uitkijktoren, na een fikse klim kijk je er boven de boomtoppen uit.

Tot de verblijfsaccommodaties rond de Kemmelberg behoren hotels, verblijven voor jeugd- of andere groepen en een camping. In de omgeving wordt er op meerdere boerderijen logies aangeboden. Meer informatie kan je verkrijgen bij het plaatselijk VVKantoor 057 45 04 55 of www.heuveland.be. Meer nuttige adressen kan je vinden op www.westhoek.be.

Oorlogsrelicten

Twee monumenten herdenken de slag van de Kemmelberg. Vanaf de top wijst de monumentale "engel" in de richting van het Franse massagraf dat via de kasseiweg naar beneden duidelijk zichtbaar is van nabij de "engel". In de flank van de Letteberg zijn er vier Britse bunkers deskundig gerestaureerd

Het Regionaal Landschap "West-Vlaamse Heuvels"

Om de grote omgeving van de Kemmelberg als aantrekkelijk landschap-pelijk gebied te behouden en verder te ontwikkelen, werd er begin 1993 gestart met een project "Regionaal Landschap". Op initiatief van het West-Vlaamse Provinciebestuur en van de gemeenten Heuveland, Ieper, Poperinge en Mesen, werd met steun van het Vlaamse Gewest en de Europese Gemeenschap de aanzet gegeven. In West-Vlaanderen stond het Regionaal Landschap model voor twee andere nl. "Houtland" en "IJzer en Polder". Twee gemeenten Zonnebeke en Vleteren sloten zich later aan bij de "West-Vlaamse Heuvels". Tot de doelstelling van het Regionaal Landschap behoren het natuur- en landschapsbehoud, het promoten van natuurgerichte recreatie en toerisme, de samenwerking met landbouwers en bewoners ... Hiertoe werd o.m. een project opgestart dat tevens het behoud en het beheer van het landschap beoogt : de "landschapswacht". Landschapsplannen werden opgemaakt en uitgevoerd met landbouwers en bewoners van het buitengebied.. Verder werden ook diverse toeristisch-recreatieve voorzieningen zoals o.m. een infofolder, een streekkaart, wandelingen, A.T.F.-routes en een wandelnetwerk gerealiseerd en gepromoot. Het Regionaal Landschap werkt samen met het Bezoekerscentrum de Palingbeek; het adres is Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels, Vaartstaart 7 te 8902 Ieper 057 23 08 50 of www.rtlwh.be.

Provinciedomein de Kemmelberg

info:

Provinciehuis Boeverbos
Minawa
K. Leopold III-laan 41 8200 St-Andries
T 050/40 32 57

tekst:

J. Mahieu

fotos:

J. Godecharle, J. Mahieu

layout en illustraties:

To the point (Zwevezele)

druk:

Communicatie-Grafische dienst
Provincie

dep.:

D/2008/0248/47